

Welmoet Hillen

Vertaalslagen en kleurschakeringen

Over *De kolibrie* van Sandro Veronesi

Welmoet Hillen (1975) studeerde Italiaanse taal- en letterkunde aan de Universiteit van Amsterdam en rondde vervolgens in 2010 ook de Vertalersvakschool af. Ze vertaalde werk van Andrea Camilleri, Andrej Longo, Antonio Manzini en het duo Luca Crippa en Maurizio Onnis. Haar vertaling De kolibrie verscheen in 2020. In 2022 verscheen haar vertaling Stad van de levenden, een non-fictieroman van Nicola Lagioia over de schaduwkant van de stad Rome. ‘Vertaalslagen en kleurschakeringen’ verscheen eerder op de websites van het Nederlands Letterenfonds en Athenaeum Boekhandel.

Sandro Veronesi (1959) werd met romans als Kalme Chaos, XY en Zeldzame aarden wereldwijd een literaire publiekslieveling. Hij won in de loop der jaren verschillende grote prijzen, waaronder de Premio Strega, de Premio Campiello, de Prix Femina Étranger en de Premio Bagutta. Voor Zeldzame aarden ontvingen Veronesi en vertaler Rob Gerritsen de Europese Literatuurprijs 2016. In Italië werd De kolibrie (Il Colibrì) bekroond met de Premio Strega en door de Corriere della Sera uitgeroepen tot Boek van het Jaar.

Vertaalslagen en kleurschakeringen

Over *De kolibrie* van Sandro Veronesi

Il quartiere Trieste di Roma è, si può ben dire, un centro di questa storia dai molti altri centri. È un quartiere che ha sempre oscillato tra l'eleganza e la decadenza, tra il lusso e la mediocrità, tra il privilegio e l'ordinarietà, e per adesso tanto basti: inutile descriverlo oltre, perché una sua descrizione potrebbe risultare noiosa, all'inizio della storia, addirittura controproducente. Del resto, la migliore descrizione che si può dare di qualunque posto è raccontare cosa vi succede, e qui sta per succedere qualcosa di importante.

De wijk Trieste in Rome is, kun je gerust zeggen, een middelpunt in dit verhaal met vele andere middelpunten. Deze wijk heeft altijd geschommeld tussen elegantie en decadentie, luxe en middelmatigheid, privilege en alledaagsheid, en dat moet voorlopig volstaan: het heeft geen zin haar nog verder te beschrijven, aangezien zo'n beschrijving aan het begin van het verhaal saai kan worden en zelfs averechts kan werken. Overigens kun je plekken het best omschrijven door te vertellen wat er gebeurt, en hier staat iets belangrijks te gebeuren.

Zo start de auteur de motor van het levensverhaal van Marco Carrera, bijgenaamd de Kolibrie. Veronesi schetst het decor voor de actie die gaat komen, maar merkt daarbij meteen op dat je dat eigenlijk niet aan het begin van een verhaal moet doen. (Lezers die nu denken: tss, waarom doet hij het zelf dan? kunnen het boek beter dichtslaan en terugbrengen naar de boekhandel; dit is Veronesi ten voeten uit.) Toch roept die eerste alinea wel meteen spanning op. Wat voor belangrijks gaat er gebeuren? En is dit eigenlijk wel het begin van het verhaal?

De scène die zich hier gaat afspelen vindt halverwege Marco's leven plaats, maar alles wat hij ervoor heeft meegemaakt, gaat ook nog voor onze ogen gebeuren.

Dit gebeurt in de vorm van flashbacks die eigenlijk niet

echt flashbacks zijn omdat er geen verankerd vertelheden is: in deze roman is elke tijdsperiode zowel heden, verleden als toekomst. Veronesi geeft ons een zak met daarin de puzzelstukjes van Marco's leven die we zelf aan elkaar mogen passen. Het plaatje op de doos krijgen we er niet bij. Een gewaagde keuze, maar bij een auteur van dit kaliber is de lezer in goede handen.

Kort en eenvoudig?

De eerste zin van de roman is kort en redelijk eenvoudig, maar ook het vertalen van eenvoudige zinnen kan heel wat voeten in de aarde hebben. Het achteloze tussenzinnetje *si può ben dire* – tevens de titel van het eerste hoofdstuk en dus flink in het oog springend – heeft inhoudelijk niet veel betekenis. Als je het weg zou laten, zou de betekenis van de zin nauwelijks veranderen, het geeft hoogstens wat kleur. Maar dan blijkt dat *si può ben dire* in dit hoofdstuk nog drie keer midden in een zin wordt herhaald; de vertaling moet natuurlijk op al die plekken in de tekst goed passen. Juist omdat het zo'n algemeen tussenzinnetje is, zijn de mogelijkheden legio; de vertaler heeft het voor het uitkiezen. Of toch niet?

Elke vertaling blijkt toch nét een andere kleurschakering dan de zin in de brontekst. Afgekeurde vertalingen waren onder andere: 'kun je wel zeggen' (sarcastisch); 'dat mag je best zeggen' (ineens is de sportcommentator aan het woord); 'zeg dat wel' (veel spreektaal). Ik heb nog even getwijfeld over het aanpassen van de zinsvolgorde. Je kunt het zinnetje vooraan zetten ('Je kunt wel zeggen dat...'), of juist achteraan ('...dat kun je wel zeggen!'), maar om al in de eerste zin de hele structuur om te gooien? Die jokers houd ik nog even op zak (ik zal ze later hard nodig hebben) en volg voorlopig de door de auteur gebruikte zinsbouw en interpunctie. Ik kies voor de vertaling 'kun je gerust zeggen'. Het woord 'gerust' suggereert dat we op het oordeel van de auteur kunnen vertrouwen: hij kent de wijk Trieste goed en weet waar hij het over heeft.

Schommelen of slingeren

In de tweede zin zien we een voorbeeld van hoe Veronesi stijl en betekenis perfect weet te combineren, waardoor het geheel meer wordt dan de som der delen. Het gebruikte woord *oscillare* ('schommelen') is mooi zichtbaar in het scanderen van de uitersten waartussen de wijk zich naar zijn mening beweegt: *tra l'eleganza e la decadenza, tra il lusso e la mediocrità...* Gelukkig werkt deze golfslag in het Nederlands ook aardig (elegantie, decadentie, luxe, middelmatigheid), maar ik koos er wel voor om het terugkerende voorzetsel *tra* ('tussen') niet te blijven herhalen: in het Italiaans leest het als een soort opmaat, het Nederlandse 'tussen' is te lang, te log, waardoor het schommelen meer slingeren wordt.

Na dit eerste hoofdstuk krijgt Marco het al snel voor zijn kiezen. Als een echte kolibrie slaagt hij erin de gesels van het leven op te vangen door met zo'n zeventig vleugelslagen per seconde bewegingloos in de lucht te blijven hangen, maar door de mensen en dingen om hem heen weet het noodlot hem toch keer op keer te vinden. We ontmoeten zijn jeugdvriend die ongeluk brengt, Marco's extravagante moeder en zijn zwijgzame vader, zijn afstandelijke broer en zijn getroebleerde zus, zijn gevaarlijk onstabiele echtgenote en haar pragmatische psychoanalyticus, zijn dochter die het ondanks alles wel lijkt te redden en, uiteindelijk, zijn volmaakte kleinkind. Dat kind zal de wereld veranderen en is dan ook 'de man van de toekomst'. Maar als ik die

vertaalkeuze hier zou toelichten, zou ik de onthulling die me tot die keuze bracht meteen verklappen.